

Research Paper

Usefulness of Emile Durkheim's Social Solidarity Approach on Improving the Ritual Functions of Urban Spaces the Case Study of Zeynabieh and Hosseinie Azam Axis till Imamzadeh Seyed Ebrahim of Zanjan City

Alireza Andalib¹ , Seyede Sara Mortazavi² , Reza Ahmadian³ , Morteza Talachian⁴

1- (Corresponding Author) Department of Urban Planning, Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Email: a.andalib@srbiau.ac.ir

2- Department of Urban Planning, Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Email: sara.mortazavi20@yahoo.com

3- Department of Urban Planning, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran

Email: rahmadian@gmail.com

4- Department of Urban Planning, Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Email: m-talachian@srb.iau.ir

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords:

Social Solidarity,
Emile Durkheim,
Ritual Functions,
Urban Spaces,
Zanjan City.

Emile Durkheim's approach is based on finding something that keeps people together in a society. We believe that ritual functions can be considered as a stimulus for collective formation. The research method is descriptive-analytical based on a field survey (questionnaire). The statistics of the present research are citizens and business people. Their number is unknown. According to Cochran's formula method, 350 people were questioned as a sample. In order to recognize the impact and significant relationship of social solidarity indicators with ritual codes of study, the sample t-tech statistical test and Pearson's correlation were used using SPSS software. The results showed that among the indicators of social solidarity, the variables of belonging to historical and traditional contexts, promoting identity, recalling collective memories, feeling happy and alive, accessibility, social communication and interactions, and sense of security, respectively, with an average of 4.09, 3.80, 3.73, 3.57, 3.46, 3.39, 3.35 had had the most significant impact in promoting ritual functions. The drivers of the ritual functions of space are more affected than we mentioned, while lack of furniture reinforcement, reducing the attractiveness of the entrance and proper flooring, none participating in the reconstruction and preservation of identity buildings, lack of cleanliness, lack of installation of guide signs as a problem must have considered. Findings showed that the more the quality of the visual and physical signs of the space improves in terms of symmetry and physical unity, the more significant the impact will be on the continuation of the formation and promotion of the study-oriented ritual functions and vice versa.

Received:

26 November 2023

Received in revised form:

29 February 2024

Accepted:

27 March 2024

Available online:

23 April 2024

pp. 117-133

Citation: Andalib, A., Mortazavi, S. S., Ahmadian, R., & Talachian, M. (2024). Usefulness of Emile Durkheim's Social Solidarity Approach on Improving the Ritual Functions of Urban Spaces the Case Study of Zeynabieh and Hosseinie Azam Axis till Imamzadeh Seyed Ebrahim of Zanjan City. *Journal of Sustainable City*, 7 (1), 117-133.

 <http://doi.org/10.22034/JSC.2024.406791.1724>

© The Author(s)

Publisher: Iranian Geography and Urban Planning Association.

This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

Cohesion refers to the linking or integrating individual duality into a cohesive group or collective. This emergent feature facilitates social order and coordination in groups and is a prerequisite for all non-spontaneous collective activities. Emile Durkheim's approach is based on finding something that keeps people together in a society. Therefore, ritual functions can stimulate collective formation and maintenance in urban spaces. Hosseiniyeh and Zainabiyeh Azam Zanjan are among the religious places of Shia located in the center of Zanjan city. Ritual ceremonies start from Hosseinieh and Zainabieh Azam mosques and then end from the pedestrian axis to Seyyed Ibrahim (AS) Imamzadeh in Zanjan city. This axis is known as the place of gathering and forming local communities in religious ceremonies.

Methodology

The research method is descriptive-analytical based on a field survey (questionnaire). The statistics of the present research are citizens and business people. Their number is unknown. According to Cochran's formula method, 350 people were questioned as a sample. In order to recognize the impact and significant relationship of social solidarity indicators with ritual codes of study, the sample t-test statistical test and Pearson's correlation were exerted using SPSS software.

Results and discussion

Out of 350 statistical samples, 45.3% were women and 54.7% were men. 66.4% of people are married and 33.6% are single. The largest age group was 30 to 45 years old, with 40.5%. Most people had a high school education, and the predominant occupation of the questioned people was freelance. People's motivations for attending the study axis are shopping, sitting, and visiting historical monuments. Also, 60 percent of people attended national events such as Nowruz and religious events such as the movement of Hosseinieh and Zainabieh Azam Zanjan mourners. This research has tried to adapt Emile

Durkheim's theory of social solidarity in promoting the ritual functions of urban spaces. The pedestrian axis of Sabzeh Maidan to Imamzadeh Seyyed Ibrahim (AS) has been chosen as the center of manifestation of the ritual functions of Zainabiyeh and Hosseinieh Azam in Zanjan city as a case study. Emile Durkheim's theory of social solidarity was based on the division of labor and the participation of people in collective affairs mechanically and organically. In other words, he believed that keeping people in society requires common stimuli and norms. Therefore, based on the present research results, it can be said that ritual functions are considered as common stimuli and values that society members bring to urban spaces through national and religious ceremonies and rituals. On the other hand, according to their physical and functional content, ritual axes significantly strengthen and promote social solidarity. If the results of this research are consistent with studies such as Lotfi's studies (2013) regarding the continuity of the historical context with the combination of content and function in the space as an effective measure of ritual axes, Rastbin et al. (2014) regarding the correlation of environmental quality and the continuity of urban life, et al.(2013) the effect of social solidarity on increasing the sense of place, Shakur et al.(2017) about the role of physical structure on the formation of social solidarity in urban spaces, Afshar and Shirkhani (2014) about the influence of social components such as identity, Vitality, security and sociability in urban spaces, Lak and Hakimian (2019) continuity and reproduction of ritual axes depends on strengthening the characteristics of collective memory in urban spaces and Mishra (2020) based on the effect of social solidarity in creating collective consciousness. However, it is not in line with the results of Naderi et al.'s studies (2014) that people do not connect with space, and the findings show that the focus of the study is the promotion of ritual functions in the group, the continuation of collective interactions and the dynamics of space. The findings showed that the more the quality of the visual and physical signs

of the space is improved in terms of symmetry and physical unity, the more it will significantly impact the continuation of the formation and promotion of the studied ritual functions and vice versa.

Conclusion

We conclude that Durkheim's theory of social solidarity should be discussed in all topics related to the relationship between the individual and the environment and others. Beyond Durkheim's perspective, we have shown the relevance of social solidarity in society and its effects on ritual functions. The idea of this classical sociologist can be reflected in urban planning issues to produce collective spaces and interactions of cultural-religious events. The findings showed that among the indicators of social solidarity, the variables of belonging to historical and traditional contexts, promoting identity, recalling collective memories, feeling happy and alive, accessibility, social communication, and interactions, and feeling safe, respectively. The averages of 4.09, 3.80, 3.73, 3.57, 3.46, 3.39, and 3.35 have significantly impacted the promotion of ritual functions. The drivers of the ritual functions of the space to increase social

solidarity also include highly influential variables such as the lack of strengthening urban furniture, reducing the attractiveness of the entrance and proper flooring, lack of participation in the reconstruction and preservation of identity buildings, lack of cleanliness and cleanliness, lack of installation Direction signs etc. will have a negative effect on the ritual function.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

کارآیی رویکرد همبستگی اجتماعی امیل دورکیم بر ارتقاء کارکردهای آیینی فضاهای شهری مطالعه موردی: محور زینبیه و حسینیه اعظم تا امامزاده سیدابراهیم (ع) شهر زنجان

علیرضا عدلیب^۱✉، سیده سارا مرتضوی^۲، رضا احمدیان^۳، مرتضی طلاچیان^۴

۱- نویسنده مسئول، گروه شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، تهران، ایران. Email: a.andalib@srbiau.ac.ir

۲- گروه شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، تهران، ایران. Email: sara.mortazavi20@yahoo.com

۳- گروه شهرسازی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران. Email: rahmadian@gmail.com

۴- گروه شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، تهران، ایران. Email: m-talachian@srb.iau.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

رویکرد امیل دورکیم مبتنی بر یافتن عنصری که مردم را در یک جامعه کنار هم نگه می‌دارد، می‌باشد. از این رو کارکردهای آیینی می‌توانند به عنوان محرک شکل‌گیری و نگه‌داشت جمعی در فضاهای شهری تلقی گردند. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی مبتنی بر پیمایش میدانی (پرسشنامه) است. جامعه آماری تحقیق حاضر شهروندان رهگذر و کسبه‌ای است که به اهداف مختلف حضور داشته و تعداد آنها نامعلوم می‌باشد. برحسب فرمول کوکران و با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۳۵۰ نفر به عنوان نمونه مورد پرسش‌گری قرار گرفته‌اند. برای شناخت تأثیر و ارتباط معناداری شاخص‌های همبستگی اجتماعی با کارکردهای آیینی در محور مورد مطالعه از آزمون آماری تی تک نمونه‌ای و همبستگی پیرسون از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. نتایج نشان داد که در میان شاخص‌های همبستگی اجتماعی متغیرهای تعلق به بافت‌های تاریخی و سنتی، ارتقاء هویت، یادآوری خاطرات جمعی، احساس شادی و سرزندگی، دسترسی‌پذیری، ارتباطات و تعاملات اجتماعی و احساس امنیت به ترتیب با میانگین ۴/۰۹، ۳/۸۰، ۳/۷۳، ۳/۵۷، ۳/۴۶، ۳/۳۹، ۳/۳۵ بیشترین تأثیر را در ارتقاء کارکردهای آیینی داشته‌اند. محرک‌های کارکردهای آیینی فضا جهت افزایش همبستگی اجتماعی نیز شامل متغیرهای تأثیرگذار بالا بوده که عدم تقویت مبلمان شهری، کاهش جذابیت ورودی و کف‌سازی مناسب، عدم مشارکت در بازسازی و حفظ بناهای هویت‌مند، عدم نظافت و تمیزی محور، عدم نصب تابلوهای راهنمای مسیر و... نیز تأثیر منفی بر کارکرد آیینی خواهد داشت. یافته‌ها نشان داد که هرچه‌قدر کیفیت علائم بصری و کالبدی فضا از جهت تقارن و وحدت فیزیکی بهبود یابد، تأثیر بسزایی در تداوم شکل‌گیری و ارتقاء کارکردهای آیینی محور مورد مطالعه خواهد داشت و بالعکس.

واژگان کلیدی:

همبستگی اجتماعی،
امیل دورکیم،
کارکردهای آیینی،
فضاهای شهری،
شهر زنجان.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۹/۰۵

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۱۲/۱۰

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۱/۰۸

تاریخ چاپ:

۱۴۰۳/۰۲/۰۴

صص. ۱۳۳-۱۱۷

استناد: عدلیب، علیرضا؛ مرتضوی، سیده سارا؛ احمدیان، رضا و طلاچیان، مرتضی. (۱۴۰۳). کارآیی رویکرد همبستگی اجتماعی امیل دورکیم بر ارتقاء کارکردهای آیینی فضاهای شهری مطالعه موردی: محور زینبیه و حسینیه اعظم تا امامزاده سیدابراهیم (ع) شهر زنجان. *مجله شهر پایدار*، ۷ (۱)، ۱۱۷-۱۳۳.

<http://doi.org/10.22034/JSC.2024.406791.1724>

مقدمه

همبستگی به پیوند یا ادغام در یک گروه یا جمع منسجم اشاره دارد. این ویژگی نوظهوری است که هماهنگی و نظم اجتماعی را در گروه‌ها تسهیل بخشیده و پیش‌شرطی برای همه فعالیت‌های جمعی غیر خودجوش است. مردم در جوامع ماقبل صنعتی عموماً در جوامع روستایی کوچک زندگی می‌کردند که دارای همبستگی بالایی بوده‌اند. این بدان معناست که افراد درون گروه‌های اجتماعی به‌شدت با یکدیگر هم ذات‌پنداری می‌کردند و احساس تعلق آنها به جامعه (ادغام اجتماعی) بسیار قوی بود. دورکیم معتقد بود که جوامع باید حس همبستگی اجتماعی ایجاد کنند- بدان معنا که افراد احساس کنند بخشی از جوامع بزرگ‌تر می‌باشند (Hechter, 2001: 14588). با اقتباس از فرضیه دورکیم در مورد همبستگی اجتماعی، تمرکز اصلی او بر اساس عنصری بود که جامعه را در یکپارچگی با هم نگه می‌دارد. همبستگی اجتماعی به‌عنوان یک واقعیت اجتماعی موجود در گروه‌های مختلف (مانند خانواده، محله) افراد را با هویت مشترک به هم پیوند می‌دهد (Carrasco & Bilal, 2016; Cieslik, 2016). آن می‌تواند از طریق شیوه‌های جمعی مبتنی بر جامعه و باورهای مشترکی که در حافظه جامعه درهم‌تنیده است، شکل بگیرد (Carrasco & Bilal, 2016). به باور گروهی از محققان، همبستگی اجتماعی معنای نزدیکی با انسجام داشته و با سرمایه اجتماعی دارای پیوند است. ثابت‌شده که همبستگی اجتماعی یک شیوه گسترده نظم اجتماعی است (Ayé et al., 2002)، که نقش مهمی در ارتقاء امنیت، بهداشت عمومی، افزایش دسترسی اعضا به منابع عمومی، بهبود سلامت ساکنان و رفاه ذهنی، افزایش درآمد، کاهش نابرابری، تسهیل دادوستد و غیره ایفا می‌کند (Ayé et al., 2002; Foltz et al., 2020; Mishra & Rath, 2020). علاوه بر این، همبستگی اجتماعی به توانمندسازی جامعه مربوط شده و حتی روابط قدرت سرکوبگر را برای گسترش حقوق جمعی به چالش می‌کشد (Carrasco & Bilal, 2016; Kerrigan et al., 2015; Yang et al., 2023). با گذشت زمان و رشد شهرها و گسترش انواع پیچیدگی‌ها، پیوند و همبستگی اجتماعی نیز در فضاهای شهری دچار چالش‌های اساسی شده است. چالش‌هایی که ناشی از زوال و پژمردگی فضایی بوده و کم‌رنگ شدن حضور جمعی را به همراه دارد. فضاهای شهری به‌واسطه کارکردهای آیینی مانند مراسم‌های مناسبتی و ملی، نظم اجتماعی را تقویت کرده و نقش افراد را در فضاهای جمعی پررنگ می‌کنند. تکیه رویکردهای اخیر در ارتباط با همبستگی اجتماعی در فضاهای شهری بر این باور است که انسان‌ها به‌واسطه حضور در فضاهای جمعی و اشتراکات آیینی و اعتقادی می‌توانند همبستگی اجتماعی را ارتقاء داده و کارکرد فضاها را تحت تأثیر قرار دهند. از این رو می‌توان گفت که فضاهای شهری زنجان با کارکرد آیینی خود می‌توانند احساس همبستگی و منزلت مکانی را نمایش دهند. مرکز شهر به‌واسطه قدمت تاریخی و محل شکل‌گیری گردهمایی‌های آیینی و ملی، هر ساله به‌ویژه در ایام محرم، فضای تجلی و شکل‌گیری اجتماعات مذهبی می‌باشد. بدین ترتیب ارتقاء کارکردهای آیینی فضاهای شهری با اتکاء بر شکل‌پذیری کالبدی، نوسازی و بهسازی، تأثیر چشمگیری بر کمیّت و کیفیت همبستگی، احساس تعلق خاطر، هویت و... خواهد داشت. از این رو سؤال پژوهش عبارت‌اند از:

- وضعیت شاخص‌های همبستگی اجتماعی با توجه به تأثیر آنها در کارکرد آیینی محور پیاده راه تا امامزاده سیدابراهیم

(ع) شهر زنجان چگونه است؟

- آیا میان شاخص‌های همبستگی اجتماعی در فضاهای شهری با افزایش کارکرد آیینی محیط رابطه‌ای وجود دارد؟
تاکنون موضوع همبستگی اجتماعی در مطالعات شهرسازی کمتر بوده و از طرف دیگر تعداد مطالعاتی که در آنها ارتباط همبستگی اجتماعی و کارکردهای آیینی در فضاهای شهری موردسنجش قرار گرفته ضعیف بوده است. از این رو در ادامه

می‌توان به مطالعاتی اشاره کرد. به‌عنوان مثال راست‌بین و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی به رابطه همبستگی بین کیفیت‌های محیطی و تداوم حیات شهری در عرصه‌های عمومی پرداخته‌اند. از نظر نویسندگان ارتباط مستقیمی بین سرمایه اجتماعی و کیفیت‌های محیطی در محله جلفای اصفهان وجود دارد. معینی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی به ایجاد حس همبستگی اجتماعی و تأثیر آن بر بناهای مسکونی پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که همبستگی اجتماعی می‌تواند منجر به ایجاد حس مکان و نوعی تأثیرگذاری بر بناهای مسکونی شود که ریشه در باور جمعی افراد دارد. اهری (۱۳۹۴) در پژوهشی نشان داد که عزاداری ماه محرم به‌عنوان محور آیینی و مهم‌ترین مراسم اجتماعی دوره، نقش اساسی در زندگی اجتماعی و معنایی فضاها داشته است. نادری و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی رابطه بعد اجتماعی کیفیت محیطی فضاهای شهری با سرمایه اجتماعی پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که ارتباط معناداری میان تمامی مؤلفه‌های بعد اجتماعی به‌غیر از ارتباط مردم و فضا با سرمایه اجتماعی وجود دارد. شکور و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به نقش ساختار کالبدی بر شکل‌گیری همبستگی اجتماعی در محلات شهری پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که تأثیر مؤلفه‌های همبستگی اجتماعی و رابطه آن‌ها با ساختار کالبدی معنادار است. در محله‌هایی که مناسبات اجتماعی در طول سالیان به‌واسطه روابط چهره به چهره میان ساکنان شکل گرفته است، درجه بالاتری از اعتماد، امنیت، کنش متقابل، همبستگی و انسجام اجتماعی وجود دارد. ابرقویی فرد و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با هدف بهره‌مندی از ماهیت جمعی و آیینی برای تقویت تعاملات و روابط اجتماعی پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که در بسیاری از شهرهای ایرانی، الگوی شکلی مشابه مناظر آیینی، سبب توسعه شهر و محلات شده و سپس با دارا بودن مشخصه‌ها و آثار ذهنی مشترک ناشی از ماهیت آیینی، اجتماعی و معنایی‌شان نقش برجسته‌ای را در زمینه ادراک منظر توسط ساکنین در محلات و شهرها برعهده گرفته‌اند. افشار و شیرخانی (۱۴۰۰) در پژوهشی به عوامل تأثیرگذار همبستگی اجتماعی در محلات جدید شهری پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که مؤلفه‌های عوامل تأثیرگذار همبستگی اجتماعی در محلات جدید شهری شامل: هویت، آرامش، فضای خودمانی، فضای دنج، امنیت، سرزندگی، انعطاف، اجتماع‌پذیری است. میسرا و راث (۲۰۲۰) در پژوهشی به همبستگی اجتماعی در طول یک بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ پرداخته‌اند. نویسندگان در این پژوهش نظریه همبستگی اجتماعی امیل دورکیم را در زمینه بحران کووید ۱۹ بررسی کرده‌اند. نتایج نشان داد که اقدامات جمعی باعث تحریک همبستگی اجتماعی می‌شود، درحالی‌که ناپرابری‌های شدید در جامعه همبستگی را تضعیف می‌کند. همبستگی اجتماعی با ایجاد آگاهی جمعی در جامعه در طول یک بیماری همه‌گیر، نقش اساسی کاهش خطر سلامت عمومی ایفا می‌کند (Mishra & Rath, 2020).

جدول ۱. پیشینه‌ای از مطالعات مرتبط با موضوع پژوهش

محققان	موضوع پژوهش	معیارها
راست‌بین و همکاران (۱۳۹۱)	همبستگی بین کیفیت‌های محیطی و تداوم حیات شهری در عرصه‌های عمومی	اعتماد، هنجارها، شبکه‌ها، پیاده‌مداری، امنیت، ایمنی و اجتماع‌پذیری
معینی و همکاران (۱۳۹۳)	ایجاد حس همبستگی اجتماعی و تأثیر آن بر بناهای مسکونی	خاطره‌انگیزی، نمادهای شهری، هویت
نادری و همکاران (۱۳۹۵)	رابطه بعد اجتماعی کیفیت محیطی فضاهای شهری با سرمایه اجتماعی	ارتباط بین مردم و فضا، ایمنی و امنیت، بستری برای زندگی عمومی، قابلیت دسترسی و ممانعت
اهری (۱۳۹۴)	نقش عزاداری محرم به‌عنوان کارکرد آیینی و نقش اساسی آن در زندگی اجتماعی و معنایی فضاها	قابلیت مصور شدن ذهنی یا تمایز صورت، قابلیت مشاهده، قرارگاه فعالیت، حس مکان

¹. Mishra & Rath

شکور و همکاران (۱۳۹۷)	نقش ساختار کالبدی بر شکل‌گیری همبستگی اجتماعی در محلات شهری	حس تعلق، حس مکان، اعتماد، امنیت، مشارکت، انسجام، نقش، تعاملات
ابرقویی‌فرد و همکاران (۱۳۹۷)	بهره‌مندی از ماهیت جمعی و آیینی برای تقویت تعاملات و روابط اجتماعی	هویت اجتماعی، نقش معنایی، کالبد و طبیعت
افشار و شیرخانی (۱۴۰۰)	عوامل تأثیرگذار همبستگی اجتماعی در محلات جدید شهری	هویت، آرامش، فضای خودمانی، فضا دنج، امنیت، سرزندگی، انعطاف، اجتماع‌پذیری
میشرا و راث (۲۰۲۰)	همبستگی اجتماعی در طول یک بیماری همه‌گیر کووید ۱۹	فاصله اجتماعی، انسجام، بهداشت عمومی، نابرابری، طردشدگی، فردگرایی

مبانی نظری

چیستی همبستگی اجتماعی امیل دورکیم

همبستگی از بعد اقتصادی، شامل نگرانی برای رفاه دیگران است (Davies & Savulescu, 2019). رفاهی که ناشی از گردهمایی جمعی ایجاد می‌گردد (Stjerno, 2005). از بعد اجتماعی نیز همبستگی یعنی «احساس ما» یا «ما بودن» در جامعه تلقی می‌گردد (Baum, 1974, Healy, 2005). این مفهوم نیروی قدرتمندی است که افراد را بر اساس تعهدات هنجاری به هم پیوند می‌دهد (Hechter, 2001). همبستگی اجتماعی ایده‌ای است که در گفتمان جامعه‌شناختی بسیار مورد تجلیل قرار گرفته است. این مفهوم، انسجام بین افراد در جامعه است که نظم و ثبات اجتماعی را تضمین می‌کند. این امر بر وابستگی متقابل افراد در یک جامعه تأکید می‌کند که باعث می‌شود آنها احساس کنند که می‌توانند زندگی دیگران را بهبود بخشند (Durkheim, 1993). همبستگی اجتماعی نه تنها شامل مسئولیت جمعی برای ارتقاء رفاه اعضای گروه و جامعه است (Paskov & Dewilde, 2012)، بلکه بر مراقبت از نیازها و منافع اعضای محروم گروه نیز تأکید دارد (Reichlin, 2011; Stjerno, 2005). امیل دورکیم از جمله فیلسوفان برجسته فرانسوی است که آثارش در حوزه دانشگاهی و پژوهشی دیدگاه‌های علوم اجتماعی، به‌ویژه جامعه‌شناسی و فلسفه را شکل داده است. بیش از یک قرن پیش، تفکرات امیل دورکیم، جامعه‌شناس معروف با مفهوم همبستگی اجتماعی در قالب تمایز بین همبستگی مکانیکی و ارگانیک در سال ۱۸۹۳ ظاهر شد. برای دورکیم، پویایی در یک جامعه معین، تمرکز بر روی روابط متقابل بین افراد و عناصر مشترک جامعه، مانند کار و فعالیت‌های اجتماعی است (Prus, 2019). تلاش فکری امیل دورکیم برای یافتن عنصری که مردم را در یک جامعه کنار هم نگه می‌دارد، در نظریه همبستگی اجتماعی او به اوج خود رسید. امیل دورکیم دوگانگی بین همبستگی مکانیکی و ارگانیک را برای رمزگشایی تغییر پیوندهای اجتماعی برای نزدیک ساختن افراد جوامع مطرح ساخت (Ritzer, 2010). همبستگی مکانیکی بیشتر در جوامع سنتی بوده که شباهت بین افراد را مدنظر قرار داده و همبستگی ارگانیک بیشتر در جوامع مدرن مطرح بوده که دنباله‌روی تفاوت‌ها بوده است. وجدان جمعی بر همبستگی مکانیکی در جوامع سنتی حاکم است، درحالی‌که همبستگی ارگانیک شاخه‌ای از تقسیم‌کار و وابستگی متقابل در جامعه مدرن است (Durkheim, 1984; Evans & Evans, 1977). این سؤال اساسی که چگونه همبستگی اجتماعی وجود دارد و چگونه می‌توان وضعیت و درجه آن را تعیین کرد، توسط دورکیم در کتابش، تقسیم‌کار در جامعه که در سال ۱۸۹۳ منتشر شد، توصیف شده است (Evans & Evans, 1977; Martindale, 2013). دورکیم اظهار داشت که همبستگی در طول سیر تکامل اجتماعی افزایش می‌یابد. از نظر او، همبستگی ارگانیک قوی‌تر از همبستگی مکانیکی در جوامع مدرن است (Pope & Johnson, 1983). با حرکت از جامعه ساده به جامعه پیچیده، اهمیت همبستگی مکانیکی کاهش می‌یابد، اما به‌عنوان یک عنصر متحد کننده حذف نمی‌شود، حتی اگر همبستگی ارگانیک راه خود را در جامعه مدرن هموار کند (Hart, 1967). اگرچه او در ابتدا تداوم همبستگی مکانیکی در دنیای مدرن را نادیده گرفت، آثار

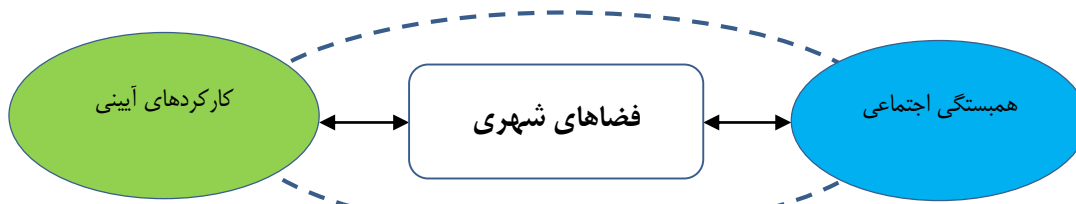
بعدی او به‌طور پنهانی آن را بیشتر از همبستگی ارگانیک منعکس کرد. به عقیده پارسونز، دورکیم در اواخر عمر، ارزش‌ها و هنجارهای مشترک را اساس همبستگی در همه گروه‌ها و جوامع می‌دانست (Hechter, 2001). بنابراین، این همبستگی ارگانیک نیست، بلکه همبستگی مکانیکی است که خود را آشکار می‌کند و در دنیای مدرن شکوفا می‌شود (Schiermer, 2014; Mishra & Rath, 2020: 2-3). تقسیم‌کار دورکیم وسیله‌ای قدرتمند برای به دست آوردن همبستگی اجتماعی است. تقسیم‌کار به تمایز کار در افراد یا گروه‌هایی اطلاق می‌شود که در آن کار بر اساس تخصص تعیین می‌شود. برای انتخاب نقل قولی از دورکیم (۱۹۳۳) (۱۸۹۳):

«همبستگی اجتماعی اساساً از تقسیم‌کار ناشی می‌شود. مشخصه آن همکاری است که به‌طور خودکار از طریق پیگیری هر فرد از منافع خود ایجاد می‌شود. کافی است که هر فردی خود را وقف یک کارکرد خاص کند تا به زور حوادث، خود را با دیگران همبستگی کند.»

کارکردهای آیینی

آیین‌ها مجموعه‌ای از قوانین هستند که ویژگی‌های رفتاری افراد را در حضور مقدسات تعیین می‌کنند (Meseci, 2007). آیین‌ها جدا از زندگی روزمره نیستند، کارکردی برای شکل دادن به ساختار اجتماعی و اتصال اعضای جامعه به یکدیگر از ابتدایی‌ترین تا مدرن‌ترین جامعه دارند. آیین‌ها، هم در جوامع بدوی و هم در جوامع مدرن، مردم را به عضویت گروه و جامعه تبدیل می‌کنند (Quantz & Magolda, 1997; Meseci, 2007; Campbell & Moyers, 2010). بر اساس دیدگاه محققان، باورهای مشترک و آیین‌ها وابستگی درون‌گروهی (Legare & Watson-Jones, 2015; Wen et al., 2016)، همکاری (Sosis & Ruffle, 2003; Soler, 2012; Watson-Jones & Legare, 2016) و انسجام گروهی را تقویت می‌کنند (Whitehouse & Lanman, 2014). چندین مطالعه نشان داده است که افرادی که تعهد بیشتری به ارزش‌های درون‌گروهی از طریق مشارکت در مراسم‌ها نشان می‌دهند، به‌احتمال زیاد همکاری و سخاوت را نسبت به اعضای گروه نشان می‌دهند (Sosis & Ruffle, 2003; Soler, 2012; Xygalatas et al., 2013) و مورد اعتماد اعضای همان جامعه هستند (Soler, 2012; Xygalatas et al., 2013). به باور گروهی از محققان مراسم‌های آیینی شدید و پرهزینه تعهد صادقانه به ارزش‌های درون‌گروهی را نشان می‌دهند (Henrich, 2009) و تأثیر قوی بر جامعه‌پذیری (Xygalatas et al., 2013) و طول عمر جوامع مذهبی دارند (Sosis & Bressler, 2003). حوزه آیینی (حوزه مطالعات میان‌رشته‌ای) بر معنا و کارکرد آیین بسیار تأکید کرده است. اینکه آیا آن‌طور که برخی از دورکیمیان استدلال می‌کنند، آیین یک کارکرد اجتماعی است یا آن‌طور که تورنریان پیشنهاد می‌کنند یک فرآیند اجتماعی است؟ آیا برای حفظ وضعیت موجود استفاده می‌شود یا برای اجازه دادن به تحول استفاده می‌شود؟ آیا محدود به وقایع مقدس است یا مربوط به وقایع دنیوی نیز هست؟ آیا فقط مربوط به مراسم تشریفاتی و رویدادهای خاص است (مثلاً: روز شروع) یا مربوط به رویدادهای روزمره است (مثلاً: دست دادن، تکان دادن) (Quantz, 1999). فراتر از این پرسش‌ها، آیین این‌گونه تعریف شده است: آیین‌ها، نمایش‌های نمادین الگو و مجموعه‌ای از نمادها هستند که نه تنها وحدت و همکاری نهادی را تشکیل می‌دهند، بلکه تفاوت‌هایی مانند سلسله‌مراتب، موقعیت، عملکرد و قدرت را نیز مدیریت می‌کنند (Meseci, 2007). توجه به کارکردهای آیینی، به‌عنوان محرک همبستگی اجتماعی می‌تواند شرایط چالش‌برانگیز فضا را با تأکید بر ارتقاء هویت این‌گونه فضاهای تاریخی به‌منظور ایجاد حس تعلق به فضاهای شهری و شکل‌گیری نوعی فضای اجتماعی، همبستگی، و بهبود حس مکان و مشارکت شهروندان ارتقاء دهد (UGUZ, 2008).

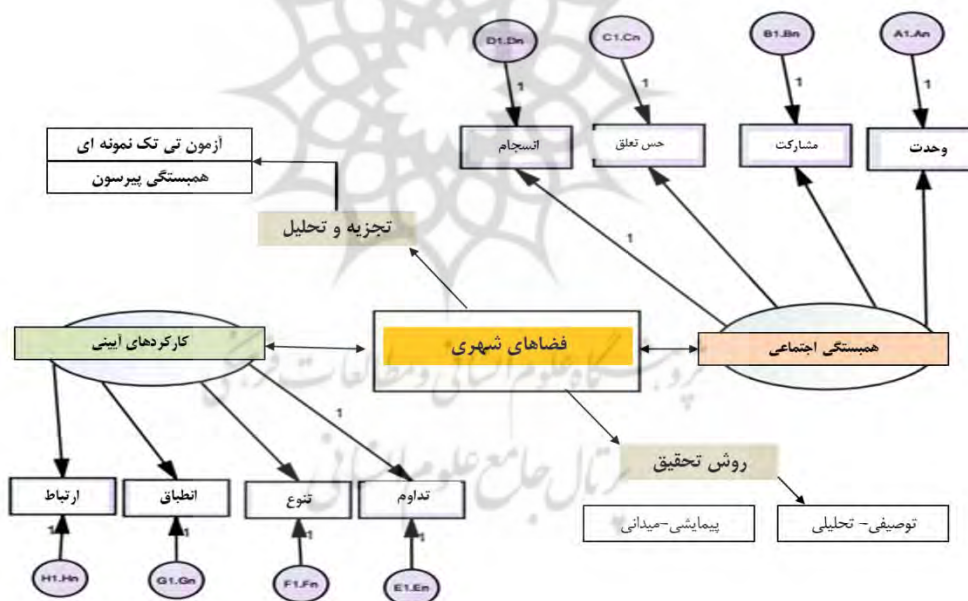

شکل ۱. مدل نظری پژوهش

روش پژوهش

تحقیق حاضر مطالعه‌ای توصیفی-تحلیلی مبتنی بر پیمایش میدانی (پرسشنامه) و نمونه تحقیق حاضر محور حسینی و زینبیه اعظم تا امامزاده سیدابراهیم (ع) شهر زنجان است. این محور همه‌ساله به دلایل مناسب‌های ملی و مذهبی، فضای شکل‌گیری اجتماعات و مناسبت‌های مذهبی به‌ویژه روز هشتم ماه محرم است. از این رو جامعه آماری تحقیق حاضر شهروندان رهگذر و کسبه‌ای است که به اهداف مختلف در محور حضور داشته و تعداد آنها نامعلوم می‌باشد. برحسب فرمول کوکران و با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۳۵۰ نفر به‌عنوان نمونه مورد پرسش‌گری قرار گرفته‌اند. برای شناخت تأثیر و ارتباط معناداری شاخص‌های همبستگی اجتماعی با کارکردهای آیینی در محور مورد مطالعه از آزمون آماری تی‌تک نمونه‌ای و همبستگی پیرسون از نرم‌افزار اسپ‌اس‌اس استفاده شد.

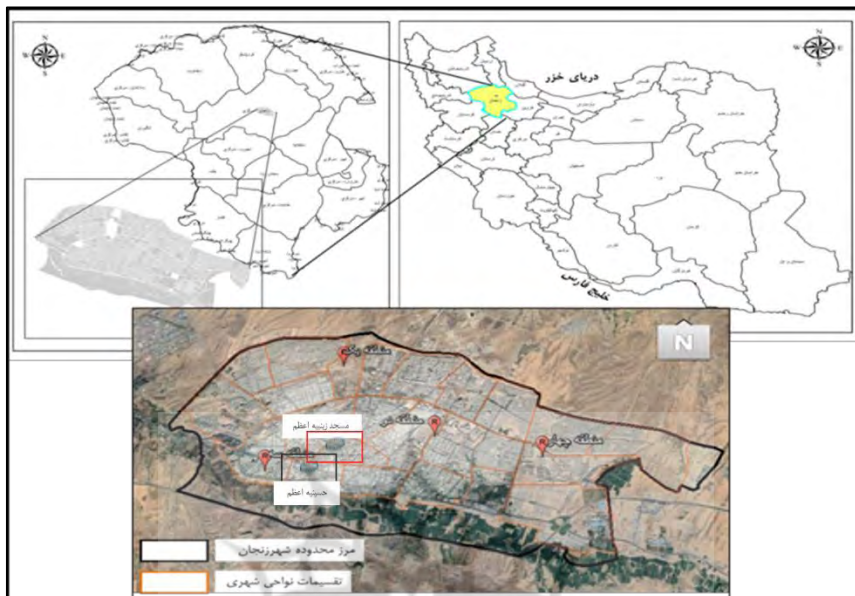

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش

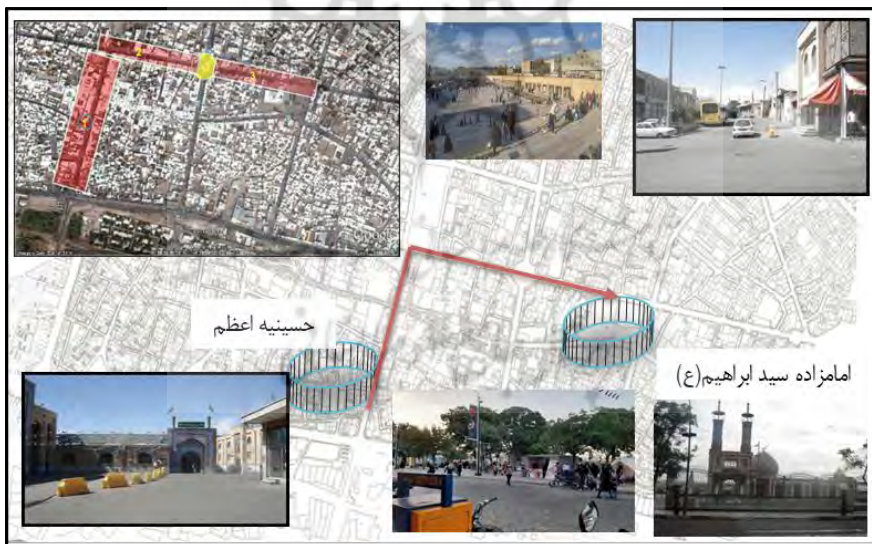
محدوده مورد مطالعه

شهر زنجان به‌عنوان اولین و بزرگ‌ترین نقطه شهری استان با ۴۳۰۸۷۱ نفر جمعیت در سرشماری ۱۳۹۵، با مساحتی حدود ۶۴۰۰ هکتار و ۳۱۹ کیلومتری شمال غربی تهران در ۲۸۰ کیلومتری جنوب شرقی تبریز، یکی از شهرهای میانه اندام کشور محسوب می‌شود. این شهر به چهار منطقه شهرداری تقسیم می‌شود. حسینی و زینبیه اعظم زنجان از مکان‌های مذهبی شیعیان است که در مرکز متمایل به غرب و جنوب شهر زنجان واقع گشته‌اند. قدمت این مکان‌های

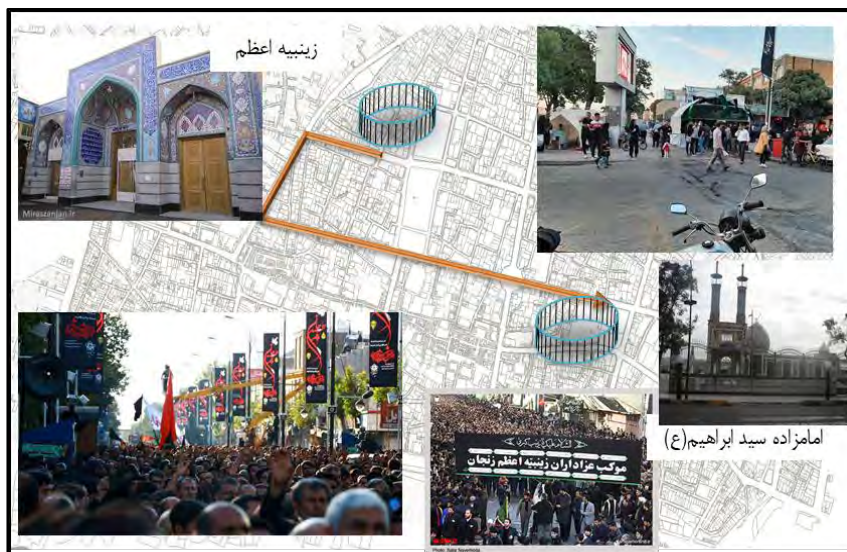
مقدس، به بیش از یک قرن رسیده و از جمله مساجد باستانی در استان زنجان محسوب می‌شوند (آمارنامه شهر زنجان، ۱۳۹۷). شروع مراسم‌های آیینی از مساجد حسینییه و زینبیه اعظم بوده و سپس از محور پیاده راه تا امامزاده سیدابراهیم (ع) شهر زنجان ختم می‌گردد. این محور به‌عنوان محل تجمع و شکل‌گیری اجتماعات محلی در مراسم‌های مذهبی شناخته شده است.

شکل ۳. قلمرو پژوهش (مأخذ: شهرداری زنجان)

شکل ۴. مسیر حرکت دسته عزاداری حسینه اعظم زنجان

شکل ۵. مسیر حرکت دسته عزاداری زینبیه اعظم زنجان

یافته‌ها

این بخش از یافته‌ها ابتدا به ارائه آماره‌های توصیفی پرسش‌گران و سپس به سنجش وضعیت شاخص‌های همبستگی اجتماعی و ارتباط و تأثیر آن بر ارتقاء کارکرد آیینی فضا در محور مورد مطالعه اختصاص دارد. از این رو از تعداد ۳۵۰ نمونه آماری، ۴۵/۳ درصد را زنان و ۵۴/۷ درصد را مردان تشکیل داده‌اند. ۶۶/۴ درصد افراد متأهل و ۳۳/۶ درصد را مجردان تشکیل داده‌اند. بیشترین گروه سنی مربوط به گروه ۳۰ تا ۴۵ سال با ۴۰/۵ درصد بوده است. اغلب افراد دارای تحصیلات دبیرستان و شغل غالب افراد پرسش شده، آزاد بوده است. خرید کردن، نشستن و بازدید از بناهای تاریخی از جمله انگیزه‌های افراد برای حضور در محور مورد مطالعه بوده است. همچنین ۶۰ درصد از افراد در مراسم‌های ملی چون جشن نوروز و مذهبی چون حرکت دسته عزاداری حسینی و زینبیه اعظم زنجان حضور داشته‌اند.

وضعیت شاخص‌های همبستگی اجتماعی در ارتقاء کارکرد آیینی فضا

با توجه به این که برگزاری جشن‌های ملی و آیینی چون دسته عزاداری حسینی و زینبیه اعظم از محور پیاده راه سبزه‌میدان به سمت امامزاده سیدابراهیم بوده سعی شده است در این قسمت شاخص‌های همبستگی اجتماعی با توجه به فضای آیینی و کارکرد آنها مورد سنجش قرار می‌گیرد. جهت سنجش شاخص‌های همبستگی نیاز بود که میانگین پاسخ‌ها نسبت به عدد ثابت (۳) مقایسه گردد. در این میان آزمون میانگین تی‌تک نمونه‌ای یکی از آماره‌های نرم‌افزار اسپس اس‌اس می‌تواند در این مورد محققان را یاری کند. متغیرها در قالب ۴ معیار وحدت، مشارکت، انسجام و حس تعلق طبقه‌بندی شده‌اند. در میان متغیرهای وحدت تنها متغیر "جذابیت کالبدی" با ۳/۴۵ بیشتر از میانگین حاصل شده است. به نظر می‌رسد جذابیت بصری و کالبدی جهت حضور و نشان دادن وحدت جمعی در ارتقاء کارکرد آیینی موثر می‌باشد. در میان متغیرهای مشارکت متغیرهای "دسترسی‌پذیری" و "مشارکت در اوقات فراغت" به ترتیب با میانگین ۳/۴۶ و ۳/۴۱ بیشتر از میانگین جامعه حاصل شده‌اند. به نظر می‌رسد از نظر پاسخ‌دهندگان مشارکت در دسترسی‌پذیری فضا و گذران اوقات فراغت در مراسم‌های ملی چون جشن نوروز می‌تواند کارکرد آیینی فضا را ارتقاء دهد. در میان متغیرهای انسجام به ترتیب "ارتقاء هویت"، "رفت‌وآمد بدون مزاحمت"، "ارتباطات و تعاملات اجتماعی"، "احساس امنیت" و "گردشگری" به ترتیب با میانگین ۳/۸۰، ۳/۶۷، ۳/۳۹، ۳/۳۵ و ۳/۳۱ بیشتر از میانگین جامعه حاصل شده‌اند. می‌توان گفت حس ایمنی

و امنیت، وجود محور بازار و بافت‌های تاریخی، شکل‌گیری تعاملات اجتماعی به‌واسطه قرارگاه‌های رفتاری و حضور گردشگران در مراسم آیینی چون محرم عوامل موثر بر رضایتمندی پاسخ‌دهندگان بوده است. در میان متغیرهای حس تعلق نیز متغیرهای "تعلق به بافت‌های تاریخی و سنتی"، "یادآوری خاطرات جمعی"، "احساس شادی و سرزندگی"، "عمومیت‌پذیری" و "جذابیت عمومی محور" به ترتیب با میانگین ۴/۰۹، ۳/۷۳، ۳/۵۷، ۳/۴۹ و ۳/۱۱ بیشتر از میانگین جامعه حاصل شده‌اند. به نظر می‌رسد شکل‌گیری حافظه جمعی به علت وجود بناهای تاریخی ارزشمند، حضور فعال تمامی اقشار بدون مزاحمت، حس تعلق و تداعی خاطرات جمعی در ارتقاء کارکرد آیینی محور مورد مطالعه تأثیر بسزایی داشته است. جدول شماره ۲ میانگین مؤلفه‌های همبستگی اجتماعی را در محور پیاده راه سبزه‌میدان تا امامزاده سیدابراهیم (ع) شهر زنجان را با استفاده از آزمون تی‌تک نمونه‌ای نمایش می‌دهد.

جدول ۲. میانگین مؤلفه‌های همبستگی اجتماعی با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای

معیارها	مؤلفه‌ها	فراوانی	میانگین	انحراف از معیار	میانگین انحراف از معیار
وحدت	تا چه اندازه‌ای جهت رسیدن به محور علائم و نشانه‌های مسیر نصب شده است؟	۳۵۰	۲/۲۴	۱/۲۲۰	۰/۰۶۵
	هنگام حضور در محور تا چه میزانی ظاهر و کالبد آن سبب جذب شما می‌گردد؟	۳۵۰	۳/۴۵	۱/۱۹۰	۰/۰۶۴
	تا چه میزانی کف و نوع سازه در محور جهت عبور و مرور مناسب می‌باشد؟	۳۵۰	۲/۸۱	۱/۱۵۶	۰/۰۶۲
	آیا در محور محدودهای وجود دارد که از لحاظ بصری مناسب نباشد؟	۳۵۰	۲/۲۰	۰/۸۲۳	۰/۰۴۴
مشارکت	محور در دسترس بوده و قابلیت حرکت در آن به راحتی وجود دارد؟	۳۵۰	۳/۴۶	۱/۰۲۸	۰/۰۵۵
	به نظر شما میزان نگهداری و مراقبت از آثار تاریخی محور چقدر است؟	۳۵۰	۲/۷۰	۱/۰۰۴	۰/۰۵۴
	به نظر شما محور برای گذران اوقات فراغت شما چقدر مطلوب است؟	۳۵۰	۳/۴۱	۱/۰۵۵	۰/۰۵۶
	به نظر شما محور مورد مطالعه تا چه حدی در جذب گردشگران جهت حضور در مراسم‌های ملی و مذهبی موفق بوده است؟	۳۵۰	۳/۳۱	۰/۹۲۶	۰/۰۵
انسجام	تا چه حدی محور مورد مطالعه توانسته است سبب ارتقاء هویت شهرمان گردد؟	۳۵۰	۳/۸۰	۱/۱۸۲	۰/۰۶۳
	ارتباطات و تعاملات اجتماعی را در محور چگونه ارزیابی می‌کنید؟	۳۵۰	۳/۳۹	۱/۰۴۳	۰/۰۵۶
	هنگام عبور از محور احساس امنیت می‌کنم؟	۳۵۰	۳/۳۵	۱/۱۱۲	۰/۰۵۹
	به راحتی در این مکان بدون هیچ مزاحمتی رفت‌وآمد دارم؟	۳۵۰	۳/۶۷	۱/۱۲۹	۱/۰۶۰
حس تعلق	تمامی محور برایم جذابیت دارد؟	۳۵۰	۳/۱۱	۱/۳۰۹	۰/۰۷۰
	وقتی از محور عبور می‌کنم احساس شادی و سرزندگی می‌کنم	۳۵۰	۳/۵۷	۱/۰۸۳	۰/۰۵۸
	محور تمام اقشار مختلف جامعه را دربرمی‌گیرد؟ همه از آن استفاده می‌کنند (حتی‌الامکان)	۳۵۰	۳/۴۹	۱/۰۹۶	۰/۰۵۹
	چقدر به محور به‌عنوان بافت تاریخی و سنتی حس تعلق دارید؟	۳۵۰	۴/۰۹	۱/۰۱۷	۰/۰۵۴
	چقدر حضور در محور سبب یادآوری خاطرات جمعی برای شما می‌گردد؟	۳۵۰	۳/۷۳	۱/۲۶۱	۰/۰۷۶

همچنین بر اساس نتایج این آزمون با سطح اطمینان ۰/۹۵ درصد، معناداری میان تمامی متغیرها افزایشی/کاهشی است. محرک‌های کارکردهای آیینی فضا جهت افزایش همبستگی اجتماعی نیز شامل بافت تاریخی و ارزشمند، شکل‌گیری حافظه جمعی، جذابیت کالبدی، هویت‌مندی، عمومیت‌پذیری، احساس سرزندگی و شادابی و... از جمله عواملی هستند که بر ارتقاء کارکرد آیینی محور مورد مطالعه تأثیر مثبت خواهند داشت. درحالی‌که عدم تقویت مبلمان، کاهش جذابیت ورودی و کف‌سازی مناسب، عدم مشارکت در بازسازی و حفظ بناهای هویت‌مند، عدم نظافت و تمیزی محور، عدم نصب تابلوهای راهنمای مسیر و... نیز تأثیر منفی بر کارکرد آیینی خواهد داشت. جدول شماره ۳ ارتباط

معناداری مؤلفه‌های همبستگی اجتماعی را بر اساس آزمون تی تک نمونه‌ای می‌دهند.

جدول ۳. ارتباط معناداری مؤلفه‌های همبستگی اجتماعی بر اساس آزمون تی تک نمونه‌ای

95% Confidence Interval of the Difference		Mean Difference	Sig. (2-tailed)	df	t	مؤلفه‌ها
Upper	Lower					
-.۰۶۳	-.۰۸۹	-.۰۷۶۰	۰/۰۰۰	۳۴۹	-۱۱/۶۵۰	تا چه اندازه‌ای جهت رسیدن به محور علائم و نشانه‌های مسیر نصب شده است؟
-.۰۵۷	-.۰۳۲	-.۰۴۴۶	۰/۰۰۰	۳۴۹	۷/۰۰۵	هنگام حضور در محور تا چه میزانی ظاهر و کالبد آن سبب جذب شما می‌گردد؟
-.۰/۰۷	-.۰/۳۱	-.۰/۱۹۱	۰/۰۰۰	۳۴۹	-۳/۰۹۹	تا چه میزانی کف و نوع سازه در محور جهت عبور و مرور مناسب می‌باشد؟
-.۰/۲۹	۰/۱۲	۰/۲۰۳	۰/۰۰۰	۳۴۹	۴/۶۰۹	آیا در محور محدوده‌ای وجود دارد که از لحاظ بصری مناسب نباشد؟
-.۰/۵۷	-.۰/۳۵	-.۰/۴۵۷	۰/۰۰۰	۳۴۹	۸/۳۱۹	محور در دسترس بوده و قابلیت حرکت در آن به راحتی وجود دارد؟
-.۰/۲۰	-.۰/۴۱	-.۰/۳۰۳	۰/۰۰۰	۳۴۹	-۵/۶۴۳	به نظر شما میزان نگهداری و مراقبت از آثار تاریخی محور چقدر است؟
-.۰/۵۲	-.۰/۲۹	-.۰/۴۰۶	۰/۰۰۰	۳۴۹	۷/۱۹۵	به نظر شما محور برای گذران اوقات فراغت شما چقدر مطلوب است؟
-.۰/۲۵	-.۰/۰۳	-.۰/۱۰۹	۰/۰۰۰	۳۴۹	۱/۵۵۲	تمامی محور برایم جذابیت دارد؟
-.۰/۶۹	-.۰/۴۶	-.۰/۵۷۱	۰/۰۰۰	۳۴۹	۹/۸۶۷	وقتی از محور عبور می‌کنم احساس شادی و سرزندگی می‌کنم
-.۰/۹۲	۰/۶۸	۰/۱۸۰۰	۰/۰۰۰	۳۴۹	۱۲/۶۵۷	تا چه حدی محور مورد مطالعه توانسته است سبب ارتقاء هویت شهرمان گردد؟
-.۰/۴۱	۰/۲۲	۰/۳۱۴	۰/۰۰۰	۳۴۹	۶/۳۴۸	به نظر شما محور مورد مطالعه تا چه حدی در جذب گردشگران جهت حضور در مراسم‌های ملی و مذهبی موفق بوده است؟
-.۰/۷۹	-.۰/۵۵	-.۰/۶۷۱	۰/۰۰۰	۳۴۹	۱۱/۱۲۱	به راحتی در این مکان بدون هیچ مزاحمتی رفت‌وآمد دارم؟
-.۰/۶۱	-.۰/۳۸	-.۰/۴۹۴	۰/۰۰۰	۳۴۹	۸/۴۳۵	محور تمام اقشار مختلف جامعه را دربرمی‌گیرد؟ همه از آن استفاده می‌کنند (حتی الامکان)
-.۰/۴۷	-.۰/۲۳	-.۰/۳۴۹	۰/۰۰۰	۳۴۹	۵/۸۶۵	هنگام عبور از محور احساس امنیت می‌کنم؟
-.۰/۵۰	۰/۲۸	۰/۳۹۱	۰/۰۰۰	۳۴۹	۷/۰۲۴	ارتباطات و تعاملات اجتماعی را در محور چگونه ارزیابی می‌کنید؟
۱/۲۰	۰/۹۸	۱/۰۹۱	۰/۰۰۰	۳۴۹	۲۰/۰۷۴	چقدر به محور به‌عنوان بافت تاریخی و سنتی حس تعلق دارید؟
-.۰/۸۶	۰/۶۰	۰/۷۳۱	۰/۰۰۰	۳۴۹	۱۰/۸۵۳	چقدر حضور در محور سبب یادآوری خاطرات جمعی برای شما می‌گردد؟

تأثیر شاخص‌های همبستگی اجتماعی بر افزایش کارکرد آیینی محور مورد مطالعه

همان‌طور که گذشت بهبود همبستگی اجتماعی تأثیر بسزایی در افزایش کارکرد آیینی محور مورد مطالعه داشته است. حضور افراد به‌واسطه برگزاری مراسم‌های آیینی به‌ویژه ایام محرم نیز نشانگر کیفیت همبستگی اجتماعی بوده است. در این بخش تأثیر شاخص‌های همبستگی اجتماعی بر افزایش کارکرد آیینی در محور مورد مطالعه سنجیده خواهد شد. همبستگی پیرسون از جمله آزمون‌های آماری است که ارتباط و تأثیر شاخص‌های تحقیق را بهتر نشان می‌دهد اما جهت

استفاده از این آزمون باید داده‌های پژوهش نسبت به نرمال یا غیر نرمال بودن سنجیده شوند. سرشناس‌ترین آزمون برای بررسی نرمال بودن و غیر نرمال بودن داده‌های پژوهش آزمون کولموگروف-اسمیرنوف است. پس از بررسی عادی یا نرمال بودن کشیدگی و یا چولگی توزیع داده‌ها، از آزمون شاپیرو-ویلک یا آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده می‌شود تا از نرمال بودن داده‌ها اطمینان حاصل گردد. هنگام بررسی نرمال بودن داده‌ها ما فرض صفر مبتنی بر اینکه توزیع داده‌ها نرمال است را در سطح خطای ۵٪ تست می‌کنیم. بنابراین اگر آماره آزمون بزرگ‌تر مساوی ۰٫۰۵ به دست آید، در این صورت دلیلی برای رد فرض صفر مبتنی بر اینکه داده نرمال است، وجود نخواهد داشت. به عبارت دیگر توزیع داده‌ها نرمال خواهد بود. برای آزمون نرمالیتت فرض‌های آماری به صورت زیر تنظیم می‌شود:

H_0 : توزیع داده‌های مربوط به هر یک از متغیرها نرمال است

H_1 : توزیع داده‌های مربوط به هر یک از متغیرها نرمال نیست (حییبی، ۱۴۰۱).

با توجه به نتایج جدول ۴ می‌توان گفت تمامی متغیرهای مورد استفاده جهت تحلیل‌های آماری کمتر از سطح خطای بوده و فرض حاضر مبنی بر اینکه داده‌های تحقیق نرمال می‌باشند؛ وجود دارد.

جدول ۴. آزمون کولموگروف-اسمیرنوف

		ارتباط	انطباق	تنوع	تداوم	حس تعلق	انسجام	مشارکت	وحدت
N		۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	۳/۶	۳/۵	۳/۶	۲/۹	۳/۶	۳/۵۰	۳/۱۸	۲/۹۲
	Std. Deviation	۰/۹۱۳۵۶	۱/۸۲۶۶۱	۱/۰۶۵۸۵	۱/۳۶۳۷	۰/۹۸۵۴۵	۱/۶۴۸۰	۰/۸۹۰۰۵	۱/۳۶۳۷
		.	.	۱	.	.	.	.	.
Most Extreme Differences	Absolute	-۰/۱۶۴	۰/۱۳۴	-۰/۱۵۳	۰/۱۹۹	-۰/۱۴۸	-۰/۱۴۲	۰/۰۹۴	-۰/۱۹۹
	Positive	-۰/۰۷۹	۰/۰۸۳	-۰/۱۱۹	۰/۱۹۹	-۰/۱۰۳	-۰/۱۱۳	۰/۰۹۴	-۰/۱۹۹
	Negative	-۰/۱۶۴	-۰/۱۳۴	-۰/۱۵۳	-۰/۱۲۹	-۰/۱۴۸	-۰/۱۴۲	-۰/۰۹۱	-۰/۱۲۹
Test Statistic		-۰/۱۶۴	۰/۱۳۴	-۰/۱۵۳	۰/۱۹۹	-۰/۱۴۸	-۰/۱۴۲	۰/۰۹۴	۰/۱۹۹
Asymp. Sig. (2-tailed)		۰/۰۰۰c	۰/۰۰۰c	۰/۰۰۰c	۰/۰۰۰c	۰/۰۰۰c	۰/۰۰۰c	۰/۰۰۰c	۰/۰۰۰c

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

c. Lilliefors Significance Correction.

بعد از اینکه توزیع داده‌ها نرمال حاصل شد، جهت سنجش همبستگی میان متغیرها از آزمون پیرسون استفاده می‌گردد. آزمون همبستگی پیرسون به بررسی ارتباط بین دو یا چند متغیر می‌پردازد و ضریب آن را محاسبه می‌کند. مقدار این ضریب بین «-۱» تا «+۱» تغییر می‌کند که «+۱» به معنای همبستگی کامل و «۰» به معنای نبود همبستگی و «-۱» به معنی همبستگی منفی کامل است. دلیل استفاده از این آزمون این است که مشخص شود آیا شاخص‌های همبستگی اجتماعی بر افزایش کارکردهای آیینی در محور مورد مطالعه تأثیری داشته است. نتایج حاصل از این همبستگی نشان می‌دهد که بین شاخص‌های همبستگی اجتماعی و کارکردهای آیینی در محور مورد مطالعه رابطه مستقیم و معناداری با سطح احتمال ۹۵ درصد وجود دارد. چنانچه این شاخص‌ها وضعیت بهتری داشته باشند، به همان میزان کارکرد آیینی فضا شرایط بهتری خواهد داشت. بنابراین این آزمون علاوه بر اینکه مشخص می‌کند جذابیت شاخص‌های همبستگی اجتماعی بر کارکرد آیینی تأثیر داشته یا نه در صورت وجود تأثیر، نوع تأثیر و همبستگی (مثبت یا منفی و به عبارت دیگر مستقیم یا معکوس) را نیز مشخص می‌سازد. جدول شماره ۵ نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون را نشان می‌دهد.

- ضریب بین ۰ الی ۰/۲۹ نشان‌دهنده همبستگی ضعیف.

- ضریب بین ۰/۳۰ الی ۰/۶۹ نشان‌دهنده همبستگی متوسط.

- ضریب بین ۰/۷۰ الی ۱ نشان دهنده همبستگی قوی.

بر اساس جدول ۵، همبستگی بین شاخص‌های همبستگی اجتماعی و کارکردهای آیینی مثبت بوده اما کیفیت آنها متوسط به سمت قوی می‌باشد. به‌عنوان مثال بین شاخص وحدت و تداوم با مقدار (۱) همبستگی قوی وجود دارد بدین معنا که هرچقدر کیفیت علائم بصری و کالبدی فضا از جهت تقارن و وحدت فیزیکی بهبود یابد تأثیر بسزایی در تداوم شکل‌گیری و ارتقاء کارکردهای آیینی محور مورد مطالعه خواهد داشت و بالعکس. همچنین حضور در فضای جمعی، نقش انگیزی و معنا دهی، وجود بناهای هویت‌مند و جذابیت‌های ناشی از آنها، تعاملات اجتماعی پویا و احساس سرزندگی و شادابی از جمله عواملی هستند که تأثیر و همبستگی مثبت و قوی میان شاخص‌ها را نمایش می‌دهد. به‌طوری‌که مقدار همبستگی میان شاخص انطباق و حس تعلق برابر با (۰/۹۰۳)، شاخص تنوع با حس تعلق (۰/۹۵۰)، شاخص انطباق با ارتباط (۰/۹۲۱)، شاخص انسجام با ارتباط (۰/۹۵۳) و شاخص انسجام با انطباق (۰/۹۱۸) حاصل شده است.

جدول ۵. آزمون تأثیر شاخص‌های همبستگی اجتماعی بر ارتقاء کارکردهای آیینی در محور مورد مطالعه بر اساس همبستگی پیرسون

نوع همبستگی	همبستگی اجتماعی							کارکردهای آیینی
	وحدت	مشارکت	انسجام	حس تعلق	تداوم	تنوع	انطباق	
همبستگی پیرسون	۱	۰/۶۰۵**	۰/۸۱۸**	۰/۶۵۵**	۱/۰۰۰**	۰/۶۳۶**	۰/۷۵۰**	۰/۸۰۲**
	معناداری (دو‌دوئی)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	فراوانی	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰
همبستگی پیرسون	۰/۶۰۵**	۱	۰/۶۶۴**	۰/۶۹۸**	۰/۶۰۵**	۰/۶۸۶**	۰/۶۶۰**	۰/۷۲۹**
	معناداری (دو‌دوئی)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	فراوانی	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰
مشارکت	۰/۶۰۵**	۰/۶۶۴**	۱	۰/۷۴۹**	۰/۸۱۸**	۰/۷۰۱**	۰/۹۱۸**	۰/۹۵۳**
	معناداری (دو‌دوئی)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	فراوانی	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰
انسجام	۰/۶۰۵**	۰/۶۹۸**	۰/۷۴۹**	۱	۰/۶۵۵**	۰/۹۵۰**	۰/۹۰۳**	۰/۸۶۳**
	معناداری (دو‌دوئی)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	فراوانی	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰
حس تعلق	۰/۶۰۵**	۰/۶۹۸**	۰/۷۴۹**	۱	۰/۶۵۵**	۰/۹۵۰**	۰/۹۰۳**	۰/۸۶۳**
	معناداری (دو‌دوئی)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	فراوانی	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰
تداوم	۰/۶۰۵**	۰/۶۹۸**	۰/۷۴۹**	۰/۶۵۵**	۱	۰/۶۳۶**	۰/۷۵۰**	۰/۸۰۲**
	معناداری (دو‌دوئی)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	فراوانی	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰
تنوع	۰/۶۰۵**	۰/۶۹۸**	۰/۷۴۹**	۰/۶۵۵**	۰/۶۳۶**	۱	۰/۸۲۰**	۰/۷۸۶**
	معناداری (دو‌دوئی)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	فراوانی	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰
انطباق	۰/۶۰۵**	۰/۶۹۸**	۰/۷۴۹**	۰/۶۵۵**	۰/۶۳۶**	۰/۸۲۰**	۱	۰/۹۲۱**
	معناداری (دو‌دوئی)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	فراوانی	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰
همبستگی پیرسون	۰/۸۰۲**	۰/۷۲۹**	۰/۹۵۳**	۰/۸۶۳**	۰/۸۰۲**	۰/۷۸۶**	۰/۹۲۱**	۱
	معناداری (دو‌دوئی)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	فراوانی	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

بحث

نظریه همبستگی اجتماعی امیل دورکیم بر پایه تقسیم‌کار و مشارکت افراد در امورات جمعی به‌صورت مکانیکی و ارگانیک بوده است. به عبارتی وی معتقد بود که نگهداشت افراد در جامعه نیازمند محرک‌ها و هنجارهای مشترک است و از این‌رو با تأسی از نتایج پژوهش حاضر می‌توان گفت کارکردهای آیینی به‌عنوان محرک و ارزش‌های مشترک تلقی

می‌گردند که افراد جامعه را به واسطه مراسم‌ها و آیین‌های ملی و مذهبی به فضاهای شهری می‌کشاند. حسینی و زینیه اعظم زنجان از اماکن مذهبی شیعیان هستند که در جنوب شهر زنجان واقع شده‌اند. این اماکن مذهبی هرساله به خاطر برگزاری مراسم آیینی محرم و صفر نیز مشهور گشته‌اند. از طرف دیگر محورهای آیینی این اماکن مذهبی به تناسب محتوای کالبدی و کارکردی خود در تقویت و ارتقاء همبستگی اجتماعی اثرات بسزایی دارند. یافته‌ها نشان داد که نظریه همبستگی اجتماعی دورکیم می‌تواند در تمامی مباحث مربوط به ارتباط فرد با محیط و دیگران مورد بحث قرار گیرد. فراتر از دیدگاه دورکیم، تلاش شده است ارتباط همبستگی اجتماعی را در جامعه و تأثیرات آن بر کارکردهای آیینی نشان داده شود. ایده این جامعه‌شناس کلاسیک را می‌توان در مباحث شهرسازی برای تولید فضاهای جمعی و تعاملات رخدادهای فرهنگی-مذهبی بازتاب داد. در کنار توجه به همبستگی مکانیکی مبتنی بر حضور فیزیکی، همبستگی ارگانیک مبتنی بر آگاهی جمعی را ایجاد کرد. همبستگی اجتماعی می‌تواند افراد را به تداوم ارتباط، انطباق با فضا برانگیزد، میزان سرزندگی و شادابی جمعی را افزایش داده و عملکردهای آیینی را بهبود بخشد. مشارکت جمعی، زیباسازی بصری و کالبدی از قدرتمند برای جذب وحدت و انسجام است تقویت کارکرد آیینی باید با همبستگی اجتماعی همراه شود تا ابزاری موثر برای تأثیرگذاری باشد. نهادها، افراد و جوامع به‌عنوان نیروهای موثر جامعه برای افزایش عملکردها و کارکردهای آیینی در فضاهای شهری نقشی ضروری دارند. این پژوهش با تکیه بر نتایج تحقیقات گذشته (که عمدتاً در حوزه جامعه‌شناسی بوده‌اند) مبتنی بر پیچیدگی روابط میان همبستگی اجتماعی و کارکردهای آیینی معتقد است، هرچقدر جامعه‌ای دارای هنجارها و ارزش‌های مشترک را تقویت کند، به همان میزان کارکرد آن فضاها بهبود خواهد یافت و بالعکس.

نتیجه‌گیری

تعلق به یک مکان، به یک شهر، نتیجه پیچیده و گاه نامشخص یک سری عوامل است. بدون شک آیین‌های شهری نقش مهمی در ایجاد حس تعلق به یک مکان دارند. پیوندی که میان انسان و محیط ایجاد کرده و سبب ارتباطی عمیق می‌شود که در آن فرد خود را جزئی از محیط می‌یابد. این امر باعث تعامل هرچه بیشتر محیط ساخته‌شده و استفاده‌کنندگان از آن می‌شود و در نهایت پایداری اجتماعی و کیفیت فضاهای شهری ارتقاء پیدا خواهند کرد. همان‌طور که گذشت این پژوهش سعی در اقتباس از نظریه همبستگی اجتماعی امیل دورکیم در ارتقاء کارکردهای آیینی فضاهای شهری داشته است. محور پیاده راه سبزه‌میدان تا امامزاده سیدابراهیم (ع) به‌عنوان مرکز تجلی کارکردهای آیینی زینیه و حسینی اعظم شهر زنجان به‌عنوان نمونه موردی انتخاب شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر شهروندان رهگذر و کسبه‌ای است که به اهداف مختلف حضور داشته و تعداد آنها نامعلوم می‌باشد. برحسب فرمول کوکران و با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۳۵۰ نفر به‌عنوان نمونه مورد پرسش‌گری قرار گرفته‌اند. برای شناخت تأثیر و ارتباط معناداری شاخص‌های همبستگی اجتماعی با کارکردهای آیینی در محور مورد مطالعه از آزمون آماری تی‌تک نمونه‌ای و همبستگی پیرسون از نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

شاخص‌های همبستگی اجتماعی شامل ۴ شاخص اصلی وحدت، مشارکت، انسجام و حس تعلق و ۱۷ متغیر می‌باشد. بر اساس آزمون تی‌تک نمونه‌ای در میان شاخص‌های همبستگی اجتماعی متغیرهای تعلق به بافت‌های تاریخی و سنتی، ارتقاء هویت، یادآوری خاطرات جمعی، احساس شادی و سرزندگی، دسترسی‌پذیری، ارتباطات و تعاملات اجتماعی و احساس امنیت به ترتیب با میانگین ۴/۰۹، ۳/۸۰، ۳/۷۳، ۳/۵۷، ۳/۴۶، ۳/۳۹، ۳/۳۵ بیشترین تأثیر را در ارتقاء کارکردهای

آیینی داشته‌اند. محرک‌های کارکردهای آیینی فضا جهت افزایش همبستگی اجتماعی نیز شامل متغیرهای تأثیرگذار بالا بوده که عدم تقویت مبلمان شهری، کاهش جذابیت ورودی و کفسازی مناسب، عدم مشارکت در بازسازی و حفظ بناهای هویت‌مند، عدم نظافت و تمیزی محور، عدم نصب تابلوهای راهنمای مسیر و... نیز تأثیر منفی بر کارکرد آیینی خواهد داشت.

معیارهای محور آیینی شامل هماهنگی با زمینه تاریخی، حس مکان، حس زمان، پویایی و ماندگاری، پیوستگی زمان و مکان، تداوم کالبدی، تداوم زمانی، سرزندگی و فعالیت، تجمع‌پذیری، مشارکت جمعی در فضا، تنوع و گوناگونی، تعامل اجتماعی، پیوستگی فضای کالبدی و اجتماعی، سازگاری، پویایی فضا، انطباق با رویدادها و تجربه‌ها، انطباق با نیازها، ارتباط با مکان و تعاملات جمعی، ارتباط مکان و باورها و نیت‌های انسانی، انطباق فرم با فعالیت و فرهنگ، تعامل انسان با کالبد، هویت بخشی، نمادین بودن، خاطره‌انگیزی، نقش انگیزی ذهنی، هویت بخشی متأثر از رویدادها، معنا دهنده‌گی به محیط، حس تعلق و انتظام‌گیرنده توسط مذهب و فرهنگ می‌باشد. فضاهای هویت‌بخش و مهم شهر به واسطه برگزاری مراسم‌های آیینی و ملی، محل شکل‌گیری حافظه‌های جمعی و همبستگی عمومی هستند. بر اساس همبستگی پیرسون، همبستگی بین شاخص‌های همبستگی اجتماعی و کارکردهای آیینی مثبت بوده اما کیفیت آنها متوسط به سمت قوی بوده است به طوری که هرچقدر کیفیت علائم بصری و کالبدی فضا از جهت تقارن و وحدت فیزیکی بهبود یابد تأثیر بسزایی در تداوم شکل‌گیری و ارتقاء کارکردهای آیینی محور مورد مطالعه خواهد داشت و بالعکس. همچنین حضور در فضای جمعی، نقش انگیزی و معنا دهی، وجود بناهای هویت‌مند و جذابیت‌های ناشی از آنها، تعاملات اجتماعی پویا و احساس سرزندگی و شادابی از جمله عواملی هستند که تأثیر و همبستگی مثبت و قوی میان شاخص‌ها را نمایش می‌دهد چنانچه نتایج این تحقیق با تحقیقاتی چون مطالعات لطفی (۱۳۹۰) مبنی بر تداوم زمینه تاریخی با ترکیب محتوا و کارکرد در فضا به‌عنوان معیار تأثیرگذار محورهای آیینی، راست‌بین و همکاران (۱۳۹۱) مبنی بر همبستگی کیفیت محیطی و تداوم حیات شهری، معینی و همکاران (۱۳۹۳) تأثیر همبستگی اجتماعی بر افزایش حس مکان، شکور و همکاران (۱۳۹۷) مبنی بر نقش ساختار کالبدی بر شکل‌گیری همبستگی اجتماعی در فضاهای شهری، افشار و شیرخانی (۱۴۰۰) مبنی بر تأثیرگذاری مؤلفه‌های اجتماعی چون هویت، سرزندگی، امنیت و اجتماع‌پذیری در فضاهای شهری، لک و حکیمیان (۲۰۱۹) تداوم و بازتولید محورهای آیینی در گرو تقویت ویژگی‌های حافظه جمعی در فضاهای شهری و میشرا (۲۰۲۰) مبنی بر تأثیر همبستگی اجتماعی در ایجاد آگاهی جمعی همسو می‌باشد. اما با نتایج مطالعات نادری و همکاران (۱۳۹۴) مبنی بر عدم ارتباط مردم با فضا همسو نبوده و یافته‌ها نشان می‌دهد که در محور مورد مطالعه ارتقاء کارکردهای آیینی در گروه تداوم تعاملات جمعی و پویایی فضا می‌باشد.

حامی مالی

این اثر حامی مالی نداشته است.

سهام نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، به ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقالات را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- آمارنامه شهری زنجان. (۱۳۹۷). فصل سوم: مدیریت شهری، مدیریت برنامه‌ریزی و توسعه، شهرداری زنجان، ۳۹-۸۴.
- ابرقویی فرد، حمیده؛ صابونچی، پریچهر و فرزین، احمدعلی. (۱۳۹۷). بازخوانی نقش مناظر آیینی در هویت بخشی به شهرهای ایرانی. *باغ نظر*، ۱۵(۶۵)، ۵-۱۲. doi: 10.22034/bagh.2018.74072
- اهری، زهرا. (۱۳۹۴). شناسایی ساختار ثانویه شهر ایرانی در دوره قاجاریه. *نشریه هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی*، ۲۰(۲)، ۲۳-۳۴. doi: 10.22059/jfaup.2015.56715
- افشار، محدثه و شیرخانی، علیرضا. (۱۴۰۰). عوامل تأثیرگذار همبستگی اجتماعی در محلات جدید شهری، مطالعه موردی منطقه الهیه مشهد، هفتمین کنگره سالانه بین‌المللی عمران، معماری و توسعه شهری، تهران.
- حبیبی، آرش و سرآبادانی، مونا. (۱۴۰۱). *آموزش کاربردی SPSS*. تهران: انتشارات نارون.
- راست‌بین، ساجد؛ جعفری، یاسر؛ دارم، یاسمن و معززی مهرطهران، امیرمحمد. (۱۳۹۱). پژوهشی بر رابطه همبستگی مابین کیفیت‌های محیطی و تداوم حیات شهری در عرصه‌های عمومی. *باغ نظر*، ۹(۲۱)، ۳۵-۴۴.
- شکور، علی؛ عبدالله‌زاده فرد، علیرضا و خورشیدی، راضیه. (۱۳۹۷). نقش ساختار کالبدی بر شکل‌گیری همبستگی اجتماعی در محلات شهری (نمونه موردی: محله قصردشت شیراز). *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۹(۳۳)، ۶۲-۴۹.
- لطفی، سهند. (۱۳۹۰). بازآفرینی شهری فرهنگ مینا: تأملی بر بن‌مایه‌های فرهنگی و کُنش بازآفرینی. *نشریه هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی*، ۳(۴۵)، ۴۹-۶۵.
- معینی، سید محمود؛ جلیلی، محمدرضا و غیاثوند، مهسا. (۱۳۹۳). فضاهای شهری و ایجاد حس همبستگی اجتماعی و تأثیر آن بر بناهای مسکونی. *اولین همایش ملی معماری مسکونی، ملایر*.
- نادری، سیدمجید؛ حبیب، فرح؛ فیروزآبادی، سیداحمد و جهانشاهلو، لعلا. (۱۳۹۵). بررسی رابطه بعد اجتماعی کیفیت محیطی فضاهای شهری با سرمایه اجتماعی؛ (مورد پژوهی: محورهای سعادت آباد، آیت و مدائن تهران). *مدیریت شهری و روستایی*، ۴۳، ۲۲۵-۲۳۶.

References

- Abarghouei Fard, H., Saboonchi, P., & Farzin, A. A. (2018). An Investigation into the Role of Ritual Landscapes in the Identity of Iranian Cities. *The Monthly Scientific Journal of Baghe-Nazar*, 15(65), 5-12. doi: 10.22034/bagh.2018.74072. [in Persian].
- Afshar, M., & Shirkhani, A. (2021). Influencing factors of social solidarity in new urban neighborhoods, a case study of Elahia area of Mashhad, *7th annual international congress on civil engineering, architecture and urban development*, Tehran. [in Persian].
- Ahari, Z. (2015). Recognition of Secondary Structure of Iranian Cities in Qajar Period. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 20(2), 23-34. doi: 10.22059/jfaup.2015.56715. [in Persian].
- Ayé, M., Champagne, F., & Contandriopoulos, A. P. (2002). Economic role of solidarity and social capital in accessing modern health care services in the Ivory Coast. *Social Science & Medicine*, 55(11), 1929-1946. DOI: 10.1016/s0277-9536(01)00322-7
- Baum, R. C. (1974). Beyond convergence: Toward theoretical relevance in quantitative modernization research. *Sociological Inquiry*, 44(4), 225-240. <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.1974.tb01157.x>

- Campbell, J., & Moyers, B. (2010). Mitolojinin Gücü, çev. Zeynep Yaman, İstanbul: MediaCat Kitapları.
- Carrasco, M. A., & Bilal, U. (2016). A sign of the times: To have or to be? Social capital or social cohesion? *Social Science & Medicine*, 159, 127-131. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2016.05.012>
- Cieslik, K. (2016). Moral economy meets social enterprise community-based green energy project in rural Burundi. *World Development*, 83, 12-26. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.03.009>
- Davies, B., & Savulescu, J. (2019). Solidarity and responsibility in health care. *Public Health Ethics*, 12(2), 133-144. <https://doi.org/10.1093/phe/phz008>
- Durkheim, E. (1933). The Division of Labor in society. George simpson (trans.). New York: Free Press.
- Durkheim, E. (1984). The Division of Labour in society (introduction by lewis Coser, translated by W.D. Halls), 1893. Houndmills: Macmillan.
- Evans Jr, A., & Evans, A. (1977). An Examination of The Concept" Social Solidarity". *Mid-American Review of Sociology*, 29-46.
- Foltz, J., Guo, Y., & Yao, Y. (2020). Lineage networks, urban migration and income inequality: Evidence from rural China. *Journal of Comparative Economics*, 48(2), 465-482. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2020.03.003>
- Habibi, A., & Sarabadani, M. (2022). *SPSS practical training*. Naron Publications. [in Persian].
- Hart, H. L. (1967). Social solidarity and the enforcement of morality. *The University of Chicago Law Review*, 35(1), 1-13. <https://doi.org/10.2307/1598946>
- Healy, K. (2005). Heat wave: a social autopsy of disaster in Chicago. *Imprints*, 8(3), 283-289.
- Hechter, M. (2015). Solidarity, sociology of. In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences: Second Edition* (pp. 6-9). Elsevier Inc..
- Henrich, J. (2009). The evolution of costly displays, cooperation and religion: Credibility enhancing displays and their implications for cultural evolution. *Evolution and human behavior*, 30(4), 244-260. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2009.03.005>
- Kerrigan, D., Kennedy, C. E., Morgan-Thomas, R., Reza-Paul, S., Mwangi, P., Win, K. T., ... & Butler, J. (2015). A community empowerment approach to the HIV response among sex workers: effectiveness, challenges, and considerations for implementation and scale-up. *The Lancet*, 385(9963), 172-185. DOI: 10.1016/S0140-6736(14)60973-9
- Lak, A., & Hakimian, P. (2019). Collective memory and urban regeneration in urban spaces: Reproducing memories in Baharestan Square, city of Tehran, Iran. *City, Culture and Society*, 18, 100290. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2019.100290>
- Lotfi, S. (2011). Culture-led Regeneration: A Reflection upon Cultural Fundamentals and the Act of Regeneration. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 3(45), 49-62. (in Persian)
- Martindale, D. (2013). The nature and types of sociological theory. Routledge.
- Meşeci, F. (2007). *Cumhuriyet sonrası Türk eğitim sisteminde ritüeller: Kuramsal bir çalışma* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Mishra, C., & Rath, N. (2020). Social solidarity during a pandemic: Through and beyond Durkheimian Lens. *Social Sciences & Humanities Open*, 2(1), 100079. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2020.100079>
- Moini, S. M., Jalili, M. R., & Ghiathund, M. (2013). Urban spaces and creating a sense of social solidarity and its impact on residential buildings, *the first national conference of residential architecture*, Malayar. [in Persian].
- Naderi, S., Habib, F., Firouzabadi, S. A., & Jahanshahlou, L. (2016). The relationship between the social dimension of urban environmental quality and social capital (Case Study: axes Saadat Abad, ayat and madaeen Tehran). *Intenational Journal of Urban and Rural Management*, 15 (43), 225-236. [in Persian].
- Paskov, M., & Dewilde, C. (2012). Income inequality and solidarity in Europe. *Research in Social Stratification and Mobility*, 30(4), 415-432. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2012.06.002>
- Pope, W., & Johnson, B. D. (1983). Inside organic solidarity. *American Sociological Review*, 681-692.

- Prus, R. (2019). Redefining the sociological paradigm: Emile Durkheim and the scientific study of morality. *Qualitative Sociology Review*, 15(1), 6–34. Web. DOI: 10.18778/1733-8077.15.1.01
- Quantz, R. A. (1999). School ritual as performance: a reconstruction of Durkheim's and Turner's uses of ritual. *Educational Theory*, 49(4), 493-513. <https://doi.org/10.1111/j.1741-5446.1999.00493.x>
- Quantz, R. A., & Magolda, P. M. (1997). Nonrational classroom performance: Ritual as an aspect of action. *The Urban Review*, 29(4), 221-238.
- Rastbin, S., Jafary, Y., Daram, Y., & Moazezi Mehr Tehran, A. M. (2012). Research on Relationship between Environmental Qualities and Continuation of Urban Life in Public Realm. *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 9(21), 35-44. [in Persian].
- Reichlin, M. (2011). The role of solidarity in social responsibility for health. *Medicine, Health Care and Philosophy*, 14, 365-370. DOI: 10.1007/s11019-011-9320-5
- Ritzer, G. (2010). *Sociological theory* (8 ed.). New York: McGraw-Hill.
- Schiermer, B. (2014). Durkheim's Concept of Mechanical Solidarity: Where Did It Go?. *Durkheimian Studies*, 20(1), 64-88. DOI:10.3167/ds.2014.200104
- shakoor, A., abdolahzade fard, A., & khorshidi, R. (2018). The influence of Physical Structure on social correlation formation (Case Study: Ghasrodasht Neighborhood, Shiraz) , 9(33), 85-96. [in Persian]
- Soler, M. (2012). Costly signaling, ritual and cooperation: evidence from Candomblé, an Afro-Brazilian religion. *Evolution and Human Behavior*, 33(4), 346-356. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2011.11.004>
- Sosis, R., & Bressler, E. R. (2003). Cooperation and commune longevity: A test of the costly signaling theory of religion. *Cross-cultural research*, 37(2), 211-239. DOI:10.1177/1069397103037002003
- Sosis, R., & Ruffle, B. J. (2003). Religious ritual and cooperation: Testing for a relationship on Israeli religious and secular kibbutzim. *Current Anthropology*, 44(5), 713-722. <https://doi.org/10.1086/379260>
- Stjernø, S., & Steinar, S. (2005). *Solidarity in Europe: The history of an idea*. Cambridge University Press.
- Uğuz, E. (2008). *Transformation of collective memory in the case of Ankara Atatürk Boulevard* (Master's thesis, Middle East Technical University).
- Watson-Jones, R. E., & Legare, C. H. (2016). The social functions of group rituals. *Current Directions in Psychological Science*, 25(1), 42-46. DOI: 10.1017/S0140525X15000564
- Wen, N. J., Herrmann, P. A., & Legare, C. H. (2016). Ritual increases children's affiliation with in-group members. *Evolution and Human Behavior*, 37(1), 54-60. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2015.08.002>
- Xygalatas, D., Mitkidis, P., Fischer, R., Reddish, P., Skewes, J., Geertz, A. W., ... & Bulbulia, J. (2013). Extreme rituals promote prosociality. *Psychological science*, 24(8), 1602-1605.
- Yang, C., Chen, R., Zhong, S., Liu, W., & Xin, G. (2023). How social solidarity affects the outcomes of rural residential land consolidation: Evidence from Yujiang County, South China. *Land Use Policy*, 130, 106662. DOI:10.1016/j.landusepol.2023.106662
- Zanjan city statistics. (2017). The third chapter: urban management, planning and development management, Zanjan Municipality, pp. 39-84. [in Persian].